

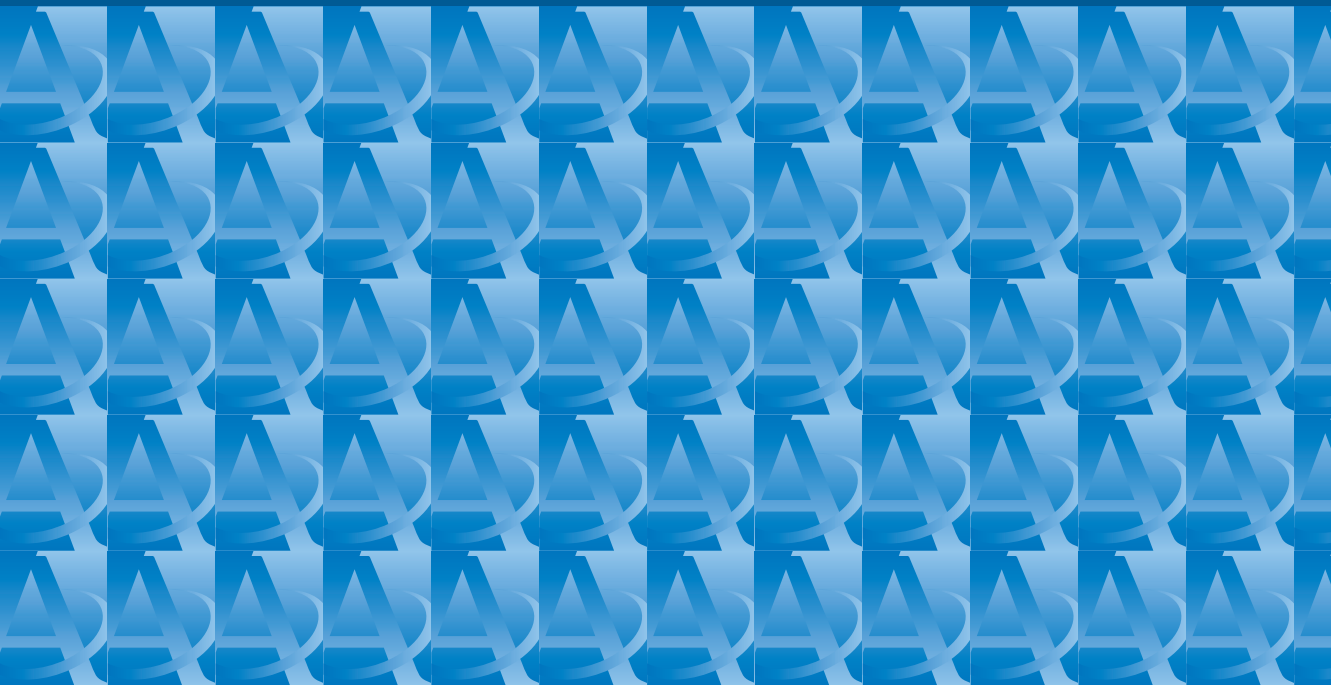
Anu Räsänen

Sovitellen

Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet
ammattillisessa peruskoulutuksessa

Tiivistelmä

SOVITELLEN

Tiivistelmä

Koulutuksen arviointineuvoston
julkaisuja 38

Sovitellen

Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet
ammattillisessa peruskoulutuksessa

Tiivistelmä

Anu Räisänen

Koulutuksen
arviointineuvosto

JULKAISUN MYYNTI:
Koulutuksen arviointisihteeristö
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
puh. (014) 260 3220
faksi (014) 260 3241
ktl-asiakaspalvelu@ktl.jyu.fi
www.edev.fi

Julkaisija: Koulutuksen arviointineuvosto, Jyväskylä 2009

© Koulutuksen arviointineuvosto ja Anu Räisänen

Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Kaija Mannström

ISSN 1795-0155 (painettu)
ISSN 1795-0163 (verkkajulkaisu, pdf)

ISBN 978-951-39-3483-5 (painettu)
ISBN 978-951-39-3484-2 (verkkajulkaisu, pdf)

Saarijärven Offset Oy
Saarijärvi

Lukijalle

Tämä julkaisu on tiivistelmä arvioinnista, jossa selvitettiin *työelämän edellyttämien sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tuottamista ammatillisessa peruskoulutuksessa*.¹ Arviointihanke toteutettiin 2007–2008 välisenä aikana. Arviointi perustui opetusministeriön toimeksiantoon C18/502/2006.

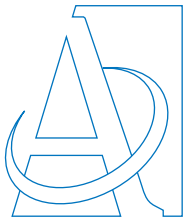
Arviointi perustui kehittävään arviointiin ja se oli kriteeriperusteista. Aineisto koottiin tutkintokohtaisesti. Tutkintokohtaisten aineistojen lisäksi arvioinnissa hyödynnettiin muuta aineistoa. Arviointi suunniteltiin ja organisoitiin arviointiasiantuntijoiden verkostona.

Raportissa tarkastellaan tiivistetysti arviointianeiston koontia, analysointia ja tuloksia sekä kehittämisehdotuksia.

---

¹ Räsänen, A. & Hietala, R. (toim.) 2009. Sovitellen. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 37.

Arviointiaineiston koonti ja tulosten analysointi

1 Arviointi kohdistui työelämän edellyttämien sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tuottamiseen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Arviointitietoa tuotettiin *sosiaalisista taidoista, viestinnällisistä valmiuksista, oppimaan oppimisen taidoista ja yrittäjyysvalmiuksista*. Arviointi kohdistui sekä nuorille että aikuisille suunnattuun ammatilliseen peruskoulutukseen mukaan lukien myös oppisopimuskoulutus ja erityisopetus.

2 Arvioinnin *tavoitteena* oli tukea opetussuunnitelmien ja pedagogisten käytäntöjen kehittymistä sekä ylipäättään kyseisten valmiuksien parempaa huomioon ottamista ammatillisessa peruskoulutuksessa.

3 Arviointi perustui *kehittävän arvioinnin lähestymistapaan*. Arviointimallina käytettiin Euroopan unionin laatimaa ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen kehystä CQAF (= Common quality assurance framework). Arvioinnissa kiinnitettiin erityistä huomiota pedagogisen toiminnan systemaattisuuteen ja kyseisiä osaamisalueita koskeviin tuloksiin.

4 Aineisto koottiin **tutkintokohtaisesti**. Kaikki alat (n = 8) ja perustutkinnot lukuun ottamatta sirkusalan ja lennonjohdon perustutkintoa osallistuivat arviointiin (n = 51). Arviointiin osallistui 127 erillistä tutkintoa.

5 Tutkintokohtaiset ryhmät **laativat laadulliset kuvaukset ja tuottivat määrällisen tiedon** niin, että arvioitavan kohteen tila arviointihetkellä tuli ilmi. Tutkintokohtaiset ryhmät arvioivat myös omaa onnistumistaan (**onnistumisindeksi**). Aineiston koonnin jälkeen eri tahoista koostuva paikallinen ryhmä arvioi kokonaisuuden **arviointi-istunnossa**. Arvioinnissa määritettiin kriittiset pisteet sekä vahvuudet ja kehittämiskohteet. Aineisto koottiin keväällä 2007.

6 Koulutuksen järjestäjät osallistuivat myös kansalliseen **arviointiseminaariin**, jossa he fokusryhmäkeskusteluiden avulla tuottivat täydentävää tietoa ulkoiselle arviointiryhmälle.

7 Kansallinen arviointi organisoitiin **arviointiasiantuntijoiden verkostona**. Ulkoiseen arviointiryhmään kuului kuusi asiantuntijaa. Arviointi perustui tutkintokohtaisten ryhmien laatimaan aineistoon ja edellä kuvattuun itsearviointiin. Lisäksi arvioinnissa hyödynnettiin muuta aineistoa. Täydentävät analyysit tehtiin muun muassa perustutkintojen perusteista, oppimistuloksista ja opettajakoulutuksesta.

8 Arviointi oli **kriteeriperusteista ja kriteerit päätettiin ennalta**. Jokainen tutkinto arvioitiin erikseen. Tulkinnallisen analyysi sisälsi myös pisteytyksen (0–140 pistettä). Arviointitulosten arvottamista varten arviointiryhmä määrittäi tavoiteltavaksi laatutasoksi 57 % kokonaispisteistä, mikä vastaa arvosanana 2,75.

9 **Ensimmäisessä vaiheessa** arviointiryhmä analysoi tutkintokohtaisten ryhmien laatimat kuvaukset ja itsearviointiraportit ja antoi kriteereiden mukaiset pisteet. Lisäksi arvioijat analysoivat arviointikohteen tilan ja kirjoittivat henkilökohtaisen arviointiraportin kansallisen arvioinnin perustaksi.

10 **Toisessa vaiheessa** arviointiryhmä analysoi sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia koskevien näkökulmien integroitumisen muuhun pedagogiseen toimintaan. Arviointia varten laadittiin 1) integroitu, 2) semi-integroitu ja 3) ei integroitu – luokat ja arviointikriteerit.

11 Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien painottumista työelämän tarpeissa, järjestäjän toiminnassa ja aikaansaaduissa tuloksissa verrattiin toisiinsa.

12 **Oppimistulosten arviointi** perustui sekä tutkintokohtaisten ryhmien itsearviointiin ja Opetushallituksen ammattiosaamisen näytöistä kokoomaan oppimistulostietoon.

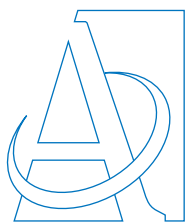
13 **Opettajakoulutuslaitoksille tehtiin erillinen kysely**, jonka lisäksi heidät kutsuttiin haastatteluun. Kutsu koski sekä ammatillisia opettajakoulutuslaitoksia että yliopistojen aineenopettajalaitoksia.

14 **Opetusviranomaisia** haastateltiin siinä vaiheessa, kun tulokset oli pääosin analysoitu ja järjestäjille tarkoitettu seminaari pidetty.

15 Uudistetut **perustutkintojen perusteet analysoitiin käyttäen esimerkkinä rakennusalan perustutkintoa**.

16 **Hyvät käytännöt koottiin** koulutuksen järjestäjien laatimista tutkintokohtaisista kuvauksista. Valintakriteereissä painotettiin kokonaisvaltaista hallintaa ja erityispiirteitä.

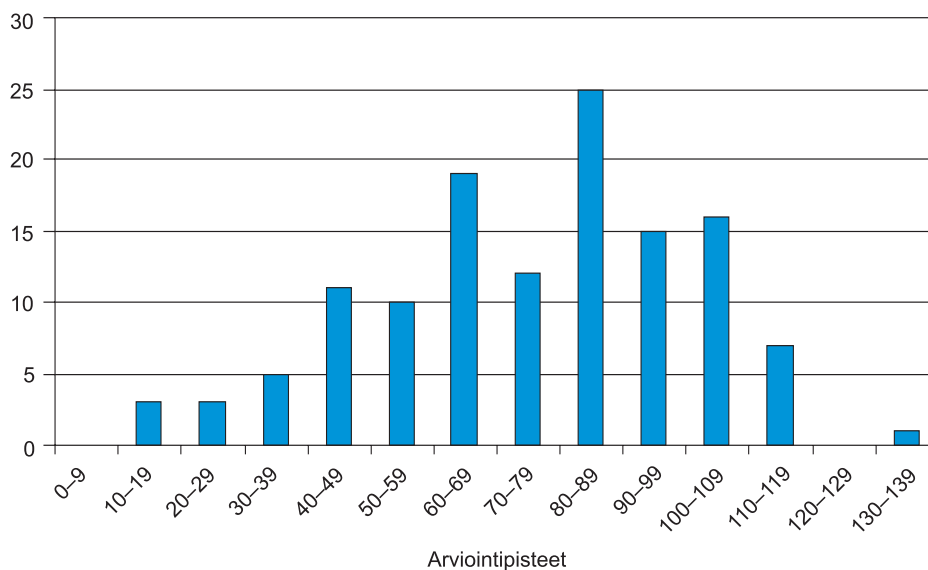

Tulokset

Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet otetaan eri tutkintoja koskevassa koulutuksessa kohtuullisen hyvin huomioon, joskin eri tutkintojen ja järjestäjien välistä vaihtelua ilmenee. Pistejakautuman (kuvio 1) mukaan eniten tutkintokohtaisia ryhmiä sijoittuu keskitasolla oleviin ryhmiin 80–89 (n = 25) ja 60–69 (n = 19) pistettä.

- Noin puolet tutkinnoista (50,4 %) saavutti laatutasoksi asetetun 57 % maksimipistemäärästä (140 pistettä) ja noin puolet (49,6 %) alitti sen.
- Tutkinnoista 24 % (n = 30) ylitti laatutason kaikilla arvioituilla alueilla ja 45 % (n = 57) jollakin alueella.
- Tutkinnoista 32 % (n = 40) ei ylittänyt asetettua laatutasoa millään arvioidulla alueella.
- Yksikään järjestäjästä ei yltänyt maksimipistemäärään eikä saanut minimipisteitä. Keskeisimmät erottavat tekijät ovat ala, koulutusmuoto ja opetusryhmäkoko.

Tutkintojen määrä

Kuvio 1. Ammatillisiin perustutkintoihin sisältyvien sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kokonaispistejakauma

Taulukko 1. Laatutaso arviointikohteittain

Arvioitava osa-alue	Järjestäjä ylitti vähimmäislaatutason		Järjestäjä alitti vähimmäislaatutason	
	N	%	N	%
Työelämän tarpeet	68	53,5	59	46,5
Suunnittelu	51	40,2	76	59,8
Opetuksen ja opiskelun toteutus	61	48,0	66	52,0
Seuranta ja arviointi	63	49,6	64	50,4
Parantaminen ja kehittäminen	54	42,5	73	57,5
Tulokset ja vaikuttavuus	66	52,0	61	48,0
Linjaukset	52	40,9	75	59,1
Yhteensä	64	50,4	63	49,6

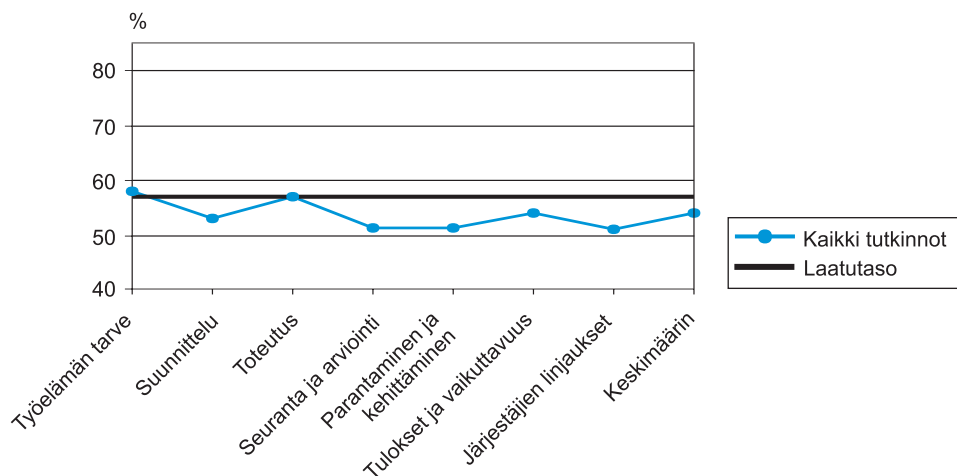
Ammatillisten perustutkintojen väliset erot sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien suhteen olivat melko suuret. Sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvän toiminnan laatu oli arviointikohteittain melko yhtenevä, joskin lähes kauttaaltaan asetetun laatutason alapuolella (kuvio 2). Vain toteutuksessa asetettu laatutaso ylittyi.

Ala- ja tutkintokohtaiset erot olivat suuria. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien ottaminen huomioon koulutuksessa näytti olevan riippuvainen tutkinnosta ja alan vaatimuksista sekä oppilaitoksen toimintakulttuurista.

Sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin kiinnitetään huomiota palveluosaamista painottavilla aloilla kuten yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla, matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla. Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia painotetaan vähiten tekniikan ja liikenteen alalla ja luonnonvara- ja ympäristöalalla sekä oppisopimuskoulutuksessa.

Koulutusmuoto erottelee sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien painottamista. Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia pidetään usein aikuis- koulutuksessa ja oppisopimuskoulutuksessa niin elämän varrella kehittyneinä taitoina, ettei niihin enää koulutuksessa kiinnitetä huomiota. Usein myös työvoimapolitiisessa aikuiskoulutuksessa kaikille yhteiset opinnot ja yhteiset painotukset ”hypätään yli”.

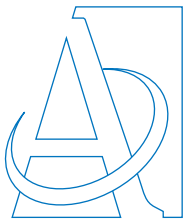
Työelämän ja oppilaitoksen vastuut ovat oppisopimuskoulutuksessa epäselviä. Työpaikat eivät myöskään aina kykene ottamaan kokonaisvastuuta opiskelijoiden kaikista tavoitteista.

Kuvio 2. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien painottumista ammatillisessa peruskoulutuksessa kuvaava laatutaso

Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet otetaan erittäin hyvin huomioon ammatillisessa erityisopetuksessa. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien merkitys tunnustetaan ja sitä korostetaan. Erityisesti painotetaan oppimaan oppimista.

Suomenkielisen ja ruotsinkielisen koulutuksen väliset erot olivat hyvin pienet.

Työelämän tarve ja ennakointi (teema I)

Työelämän tarpeet

Tutkintokohtaiset ryhmät tiedostavat sosiaalsiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvät työelämän tarpeet ja ymmärtävät niiden kasvavan merkityksen. Työelämän ja sen eri alojen, ammattien sekä työtehtävien muutokset nähdään suurina.

Sosiaalisten ja viestinnällisen valmiuksien asema koulutuksessa mielle-tään hyvin eri tavalla. Osa mieltää ne laajasti osaksi ammatillista osaa-mista, osa ammatillisuudesta erillään olevana ja ammatin ydinosaamiseen nähden toisarvoisena osa-alueena ja osa ”itsestäänselvinä” taitoina, jotka opitaan ”luontaisesti” muun opetuksen yhteydessä. Joidenkin mielestä so-siaaliset ja viestinnälliset valmiudet ovat ylimääräinen riesa.

Sosiaalsiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvät työelämän tarpeet vaihtelevat tutkinnoittain, aloittain ja koulutusmuodoittain.

Valmiuksien erityispiirteet

Sosiaaliset taidot liitettiin työelämän sosiaalsiin tilanteisiin. Vastaajien mukaan työelämässä tarvitaan ryhmässä työskentelyn taitoja, sopeutu-

miskykyä ja hyvää itsetuntemusta sekä ”pelisääntöjen” sisäistämistä. Tärkeänä pidettiin myös keskustelu- ja neuvottelutaitoja sekä kykyä kohdata erilaisia ongelmia ja etsiä niihin ratkaisuja. Työelämä odottaa myös reippautta ja sanavalmiutta.

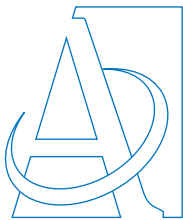
Viestintävalmiudet korostuvat vastaajien mukaan kansainvälistymisen, kielitaitovaatimusten ja maahanmuuttajataustaisten työtoverien lisääntymisen sekä informaatio- ja viestintätekniiikan käytön kasvun myötä. Oppimaan oppimisen taito liitettiin oman työn ja työyhteisön työn analysointiin ja arviointiin, kehittämistarpeiden tunnistamiseen ja kriittiseen reflektointiin. Lisäksi korostui motivaatio itsensä kehittämiseen, taito muuttaa omia toimintatapojaan sekä itsearviointitaito.

Yrittäjyyteen liittyviä valmiuksia nähtiin tarvittavan työelämässä muita osaamisalueita vähemmän, joskin yrittäjyyteen liittyvän osaamisen tarve kasvaa. Monien mielestä ammatillisessa peruskoulutuksessa on liian aikaista painottaa ulkoista yrittäjyyttä. Omaehtoinen yrittäjyys vaatii omaaloitteisuutta, luovuutta, sisäistä kurinalaisuutta ja yhteisiä pelisääntöjä kunnioittavaa työtapaa. Kyky työllistää itsensä katsottiin tärkeäksi sisäisen yrittäjyyden osa-alueeksi.

Ennakointi

Monet koulutuksen järjestäjät näyttivät tietävän työelämän tarpeet, vaikka heidän ennakointinsa ei ollut kovin systemaattista. Ennakointimenettelyt ovat melko kehittymättömät. Työelämän tarpeiden ennakointi on monissa tapauksissa integroitu osaksi opettajan työtä ja muuta päivittäistä toimintaa.

Työelämän tarpeista saadaan tietoa myös kuulemalla työelämän edustajia järjestäjän toimintaan liittyvän luottamusjohdon kokouksissa ja erilaisten kehittämishankkeiden, tapahtumien ja kyselyiden sekä kartoitusten avulla. Ammatillisia neuvottelukuntia ei ole kattavasti kaikilla aloilla ja kaikissa yksiköissä.

Suunnittelu (teema 2)

Koulutuksen järjestäjän suunnittelumenettelyt

Sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvät suunnittelumekanismit ja -käytännöt ovat melko kehittymättömät, joskin myös hyviä käytänteitä löytyy. Joissakin tutkinnoissa suunnittelu lähtee järjestäjän linjauksista ja etenee opetussuunnitelmien ja opetusjärjestelyiden suunnittelun kautta edelleen opiskelijoiden henkilökohtaisiin opintosuunnitelmiin.

Suunnittelun kriittisin kohta liittyy tavoitteisiin, joita monikaan järjestäjä ei ole asettanut sosiaalisille ja viestinnällisille valmiuksille. Tavoitteet olivat kokonaisuutena melko epäselvät. Suurelta osin opettajat suunnittelevat kyseisiin valmiuksiin liittyvän toiminnan osana opetustaan – ”*kukin opettaja omassa aineessaan*”. Tällöin suunnittelu ja sen myötä myös toteutus henkilöityvät ja eriytyvät. Joidenkin mielestä sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet vain ”*pyritään ottamaan suunnittelussa huomioon*”.

Parhaiten on onnistuttu opetussuunnitelmien, opetuksen ja ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelussa ja heikoiten opettajien ja työpaikkaohjaajien koulutuksen ja opiskelijan arvioinnin suunnittelussa.

Työelämän vastuu

Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet integroidaan opetussuunnitelmien, opetuksen ja opiskelijan arvioinnin osaksi vaihtelevasti. Valmiudet sisältyvät erityisesti työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen ja ammattiosaamisen näyttöihin. Useissa tutkinnoissa sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet vörytetään työelämän vastuulle työssäoppimiseen, ammattiosaamisen näyttöihin ja näyttötutkintoihin ajatuksella, että ne tulevat näin otetuiksi huomioon automaattisesti. Osan mielestä vastuu työelämän edellyttämistä sosiaalisista ja viestinnällisistä valmiuksista kuuluu yksinomaan työelämälle.

Yhteistyö suunnittelussa

Yhteistyö sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvässä suunnittelussa on melko jäsentymätöntä ja vaihtelevaa. Eri opettajaryhmien välisessä suunnitteluyhteistyössä oli suuria eroja, samoin yhteistyössä työelämän kanssa. Joissakin tutkinnoissa opettajaryhmien yhteistyö oli tiivistä. Joissakin tutkinnoissa oli työelämän ja opettajien sekä eri alojen opettajien ja työpaikkaohjaajien ja -arvioijien väliset sekä oppiainerajat ylittävät opettajien suunnittelutiimit, joihin myös opiskelijat osallistuivat.

Melko yleistä oli, etteivät opettajaryhmät tee suunnitteluun liittyvää yhteistyötä. Eroja ilmenee myös siinä, kenellä on kokonaisvastuu sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvästä pedagogisesta toiminnasta ja siihen liittyvästä suunnittelusta. Osassa tutkintoja vastuu on ammatillisten opintojen opettajalla, osassa yhteisten opintojen opettajilla, osassa työelämällä ja joissakin tapauksissa lukiolla. Opiskelijat osallistuvat suunnitteluun hyvin vähän. Pedagogisen johdon vastuu ei myöskään korostunut.

Eri alojen välinen yhteistyö opetuksen suunnittelussa perustui lähinnä keskusteluihin ja kokouksiin.

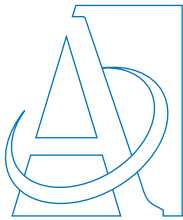
Pedagogiset toiminnot

Joissakin tutkinnoissa ammatilliset ja yhteiset opinnot oli integroitu toisiinsa erittäin hyvin. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet sisällytettiin opetussuunnitelmissa ammatillisia opintoja enemmän kaikille yhteisiin opintoihin.

Monien mielestä sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet kehittyvät luontevasti opetuksen ja muun yhteisöllisen toiminnan sekä työpaikalla tapahtuvan oppimisen yhteydessä. Kyseiset valmiudet otetaan parhaiten huomioon työpaikalla tapahtuvan oppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelussa. Monien mielestä suurimmat puutteet liittyvät opiskelijan arvioinnin ja opetusjärjestelyiden suunnitteluun.

Eri sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvissä suunnittelukäytänteissä ei ollut eroja muun muassa siksi, ettei osaamisalueita eritellä, vaan ne käsitetään kokonaisuutena.

Opetuksen ja opiskelun toteutus (teema 3)

Pedagoginen toiminta

Oppilaitosten ilmapiiri on vastaajien mukaan kannustava ja toimintaa ohjaavat perusarvot tukevat kyseisten valmiuksien kehittymistä. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien huomioon ottamien opetuksessa ja opiskelussa vaihtelee kuitenkin suuresti tutkinto-, yksikkö- ja järjestäjäkohtaisesti. Eniten painotetaan sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia ja vähiten yrittäjyyttä.

Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia painotetaan koulutuksessa ja opetuksessa aiempaa enemmän. Työpaikalla tapahtuva oppiminen ja ammat-tiosaamisen näytöt ovat lisänneet niiden harjoittelua käytännössä.

Työelämän vastuu työelämän edellyttämien sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien opettamisessa on lisääntynyt. Työelämän osallistuminen tähän työhön ei kuitenkaan ole aina helppoa eikä mahdollistakaan. Työpaikoilla ei aina tietoisesti panosteta sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien oppimiseen, vaan näitä taitoja opitaan ikään kuin muun oppimisen yhteydessä. Ongelmana on, että työelämälle siirretään sellaista

vastuuta, jota se ei kykene ottamaan. Tutkintokohtaisten ryhmien mielestä vastuu sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien opettamisesta tulisi olla opettajilla. Tämä vastuu tulisi selkeyttää erityisesti oppisopimuskoulutuksessa.

Opetussuunnitelmat ja opetus

Sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvässä pedagogisessa toiminnassa korostetaan kirjoitettujen opetussuunnitelmien merkitystä. Jotkut korostavat myös opiskelijan arvioinnin ja ammattiosaamisen näyttöjen/näyttötutkintojen merkitystä. Vähäiselle huomiolle jäivät kirjoitetun, toteutuneen ja piilo-opetussuunnitelman yhteydet kuten myös opiskelijan arviointiin liittyvät näkökulmat. Piilo-opetussuunnitelman merkitys on käytännön tasolla suuri.

Kyseessä olevien osaamisalueiden vähäinen painottaminen opetussuunnitelmissa, opiskelijan arvioinnissa ja ammattiosaamisen näytöissä/näytöissä ja näyttötutkinnoissa on kriittisin pedagogiikkaa koskeva kohta. Monelta järjestäjältä puuttuvat tavoitteet sekä yhteiset periaatteet ja menettelyt siitä, miten näitä osaamisalueita arvioidaan.

Painopiste pedagogiikassa oli opetusmenetelmissä. Opetuksessa suositetaan ryhmä- ja tiimityötä, yhteistoiminnallisuutta painottavia menetelmiä, asiakastöitä, työssä oppimista, opiskelijoiden itsearviointia sekä palautekeskusteluita. Monet toivat esille myös ammatillisten opintojen ja kaikille yhteisten opintojen opettajien yhteistyön opinnäytetöiden ohjauksessa. Lisäksi tuotiin esille ulkomailla toteutettavat jaksot ja ulkomaisten opiskelijoiden vierailut kuten myös työelämässä toimivien asiantuntijoiden luennot. Taitajakisoihin valmentautuminen ja osallistuminen kehittävät myös kyseisiä valmiuksia. Tietotekniikan käytön oletetaan parantavan viestinnällisiä valmiuksia, mistä syystä korostetaan tietotekniikan käyttöä opetuksessa ja opiskelussa.

Opettajuuden tarkastelu nosti esiin yksiopettajuutta koskevan ongelman. Joissakin tutkinnoissa ammatillisten opintojen opettajat opettavat myös kaikille yhteiset opinnot. Yksiopettajuus nähtiin ongelmana, johon yhtääl-

tä toimintarakenteet pakottavat ja toisaalta joidenkin opettajien asenteetkin.

Opettajien kesken vallitsee usein epäselvyyttä siitä, kenelle kyseessä olevien taitojen opettaminen kuuluu. Lisäksi epäselvyyttä ilmenee sen suhteen, pitäisikö sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia opettaa erillisinä vai integroituneina ammatillisiin opintoihin.

Työelämän edellyttämien valmiuksien oppiminen perustuu opiskelijan ja työelämän tarpeisiin sekä työpaikkojen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Suurin merkitys on työpaikalla tapahtuvalla oppimisella. Työelämä osallistuu prosessiin ammattiosaamisen näyttöjen, palautekeskusteluiden ja näyttötutkintoihin liittyvän arviointikeskustelun kautta. Onnistuminen työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa edellyttää myös työpaikkaohjaajan ja -kouluttajan perehdyttämistä ohjaamaan opiskelijan sosiaalisten taitojen kehittämistä henkilökohtaisten suunnitelmien mukaisesti.

Monien mielestä sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet otetaan huomioon läpäisyperiaatteella kaikessa opetuksessa ja opiskelussa. Opettajat eivät keskustele kovin paljon työelämän kanssa sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien painopisteistä. Tyypillisesti valmiudet tuotetaan ”kaiken muun ohessa” tai ne ”otetaan huomioon” arvioinnissa, jolloin luotetaan opettajien ja ohjaajien kykyyn tuottaa kyseisiä valmiuksia ilman erillistä panostusta. Tämä oletus, että sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet tulevat otetuiksi huomioon automaattisesti, on yksi kriittisimmistä kohdista.

Useimmat painottivat sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien oppimista ammatillisissa opinnoissa. Avaimia etsitään myös kaikille yhteisten ja ammatillisten opintojen integroinnista. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tuottamisen nähtiin liittyvän pedagogiikan toiminnallistamiseen, monipuolistamiseen ja todellisuutta vastaavien tilanteiden käyttöön opetuksessa, yhteistoiminnallisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Siten sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tuottamisen nähtiin riippuvan myös toimintakulttuurista, yhteisöllisyydestä, kommunikaatiosta sekä oppimista tuottavasta ja oma-aloitteisuutta ja ryhmätyöskentelyä suosivasta ilmapii-ristä.

Opiskelijan arviointi

Opiskelijan arviointi on iso pedagoginen haaste. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet otetaan hyvin vaihtelevasti huomioon opiskelijan arvioinnissa ja arviointikriteereissä. Toisaalta valmiuksien oppimisessa korostettiin opiskelijoiden itseohjautuvuutta ja itsearvioinnin merkitystä. Toisaalta nämä valmiudet otetaan huomioon ”piilevästi” havainnoimalla opiskelijan ryhmäkäyttäytymistä (yhteistyötaidot, ryhmässä työskentelyn taidot, taito ottaa toiset huomioon, keskustelu- ja kuuntelutaidot).

Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia arvioidaan enemmän ammatiosaamisen näyttöjen yhteydessä kuin muussa opiskelijan arvioinnissa. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien arviointiin soveltuvia mittareita ei ole kovin laajasti käytössä. Yhtenäisiä arviointikriteereitä ei yleensä ole, vaan arviointi toteutuu opettajakohtaisesti. Ongelmana on, että opiskelijoiden sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia arvioidaan niin ammatillisuuteen integroituneina, ettei tätä arviointia tunnisteta liittyväksi sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin. Ongelmana on myös se, että opiskelijoiden osaamista ja sen kehittymistä arvioidaan piilo-opetus suunnitelmaan sisältyvien ääneen lausumattomien ja kirjaamattomien tavoitteiden perusteella.

Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien arviointi on luonteeltaan enemmän formatiivista kuin summatiivista. Tämä merkitsee käytännössä sitä, etteivät todistusten arvosanat aina kerro, millaiset sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet opiskelijoilla on.

Yhteistyö, työnjako ja eri toimijoiden rooli

Työelämä on keskeisin oppilaitoksen kumppani sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittämisessä ja huomioon ottamisessa. Yhteistyömuotoja ovat ammatilliset neuvottelukunnat, toimielimet ja erilaiset kehittämisryhmät. Työpaikalla tapahtuva oppiminen ja ammattiosaamisen näytöt ovat lisänneet työelämäyhteistyötä myös sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien suhteen. Ongelmana on, että kyseiset osaamisalueet on usein sysätty työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen samalla olettaen,

että ne tulevat otetuiksi huomioon opiskelussa ja ohjauksessa siten kuin työelämä niitä valmiuksia tarvitsee. Tämä oletama toteutuu usein piilotusti – ilman näkyväksi tekemistä.

Eri opettajaryhmien yhteistyössä on eroja. Vaikka monet kaikille yhteisten opintojen opettajat ja ammatillisten opintojen opettajat tekevät tiivistä yhteistyötä, monien yhteistyö on hyvin vähäistä – jopa puuttuu kokonaan. Eri tutkintojen ja alojen välinen yhteistyö oli myös melko vähäistä ja se näytti olevan riippuvainen yksittäisestä opettajasta ja järjestäjän linjauksista. Eri oppiaineiden integrointi ei ole laajaa. Eri opettajien välisen yhteistyön hyvänä käytäntönä esitettiin kaksoisopettajuuden mallia. Hyvä käytäntö liittyi myös opettajien ja työelämän henkilöstön vaihtoon.

Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien ottaminen huomioon koulutuksesta jakautuu eri opettajille ja opettajaryhmille eri tavoin. Opettajaryhmien välinen yhteistyö on sekä järjestäjä- että tutkintokohtaista. Osassa järjestäjistä ja tutkinnoista

- eri opettajaryhmät tekevät tiivistä yhteistyötä ja vastaavat yhdessä kyseisistä osaamisalueista
- eri opettajaryhmät eivät lainkaan tee yhteistyötä kyseisten osaamisalueiden suhteen
- kyseiset osaamisalueet ovat kokonaan kaikille yhteisten opintojen opettajien vastuulla
- kyseiset osaamisalueet oli delegoitu lukioille
- vastuu kyseisistä osaamisalueista on pelkästään ammatillisten opintojen opettajilla tai työpaikoilla
- ei tuoda millään lailla esiin kaikille yhteisten opintojen osuutta ja merkitystä.

Samaa oppiainetta opettavat kollegat laativat usein opetusmateriaalia yhteistyössä. Yhteistyötä tehdään myös muun henkilökunnan, erityisesti opiskelijahuollon kanssa. Monet järjestäjät korostavat opettajien lisäksi myös muun henkilöstön osuutta sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittämisessä.

Opetuskäytänteet ovat vahvasti oppiainesidonnaisia. Muutos opettajuudessa on ollut suuri opetussuunnitelmamuutosten myötä. Vaikka jotkut järjestäjistä arvioivat onnistuneensa opettajaryhmien yhteistyössä, monet järjestäjät nimesivät keskeiseksi kehittämiskohteeksi opettajaryhmien yhteistyön ja eri opintojen integroinnin, erityisesti yhteistyön suunnittelussa, opetuksessa ja opiskelijoiden arvioinnissa. Myös rinnakkaisopetuksen tarve korostui. Kehittämiskohteeksi nostettiin myös kaikille yhteisten opintojen opettajien arvostuksen parantaminen.

Pedagogisen johtamisen vastuu sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien huomioon ottamisessa koulutuksessa ja kehittämisessä on epäselvä. Vain harvat tuovat esille pedagogisen johdon vastuun ja roolin kyseisten osaamisalueiden suhteen, joskin järjestäjien linjaukset nähtiin johtamisvastuuna. Pääosassa järjestäjiä vastuu oli yksiköissä ja opetussuunnitelmia suunnittelevalla ja toteuttavalla opettajalla.

Aineelliset ja henkiset sekä taloudelliset voimavarat

Arviot aineellisista ja henkisistä sekä taloudellisista voimavaroista vaihtelivat suuresti. Monien mielestä sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvät taloudelliset voimavarat, henkilöstövoimavarat ja oppimisympäristöön kuten opetusteknologiaan liittyvät voimavarat ovat erittäin hyvät ja riittävät. Jotkut puolestaan korostivat, etteivät hyvät resurssit itsessään tuota sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia, vaan että onnistuminen riippuu pedagogisesta toiminnasta. Joidenkin mielestä kyseisten osaamisalueiden heikko huomioon ottaminen selittyy juuri resurssien puutteella.

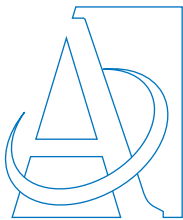
Osaavaa henkilökuntaa, aktiivisia opiskelijoita sekä ajanmukaisia tiloja ja välineitä pidettiin tärkeimpinä voimavaroina. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tuottaminen nähtiin riippuvan enemmän henkisistä kuin aineellisista voimavaroista, joskin myös aineellisten voimavarojen merkitys tuotiin esille. Kyseisiin valmiuksiin liittyvää opettajien täydennyskoulutusta pidettiin melko puutteellisenä.

Monien mielestä hyvällä fyysisellä ympäristöllä on erittäin suuri merkitys kyseisten valmiuksien kehittymiselle. Vahvuuksina nostettiin esille ope-

tusteknologia kuten kielistudiot, kirjastot sekä yhteistoiminnallisuuteen mahdollistavat opetustilat. Lisäksi vahvuutena pidettiin eri opettajien ja opettajaryhmien välistä yhteistyötä ja mahdollisuutta opettajaryhmien yhteis- ja tiimityöhön sekä opettajien ja työpaikkaohjaajien koulutusta ja kehittämistä. Vahvuuksiksi kirjautuivat ajanmukaiset ja riittävät toimitilat ja oppimisympäristöt, opiskelijahuolto, vapaa-ajan toiminta, pätevä henkilöstö ja erilaiset hankkeet.

Tutkintokohtaisten ryhmien mielestä kriittisin kohta liittyi opettajien ja ohjaajien koulutuksen ja opettajaryhmien yhteistyön ja pedagogisten innovaatioiden kehittämisen vähäisiin resursseihin. Ongelmana pidettiin sitä, ettei aineellisia ja henkisiä voimavaroja kohdisteta sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin. Lisäksi hanketoimintaa on vähän. Puutteena pidettiin myös sitä, ettei opettajilla ole aikaa yhteistyöhön eikä mahdollisuutta esimerkiksi yhteisopetukseen. Myös työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaamiseen katsottiin tarvittavan lisäresursseja. Yhteisten opintojen opettajien työelämäjaksot pitäisi joidenkin vastaajien mielestä systematisoida.

Seuranta ja arviointi (teema 4)

Monilla järjestäjillä oli jonkinlainen seuranta- ja arviointijärjestelmä, mutta hyvin harvat ovat sisällyttäneet siihen sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvän toiminnan seurannan ja arvioinnin. Yleistä on kyseisten osaamisalueiden seurannan ja arvioinnin satunnaisuus ja epäsystemaattisuus. Joiltakin seuranta- ja arviointimenettelyt puuttuvat kokonaan.

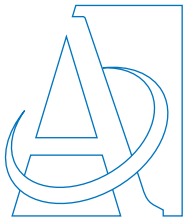
Seuranta- ja arviointitietoa katsotaan saatavan melko yleisesti muun seurannan ja arvioinnin kautta ilman, että kyseisiä osaamisalueita liitetään niihin. Keskeinen merkitys on työelämäpalautteilla, joita kootaan työpäivällä tapahtuvan oppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen ja näyttöjen yhteydessä sekä muiden arviointikeskusteluiden ja kokousten ja keskusteluiden avulla. Opiskelijoiden hyvä työllistyminen tai jatko-opintoihin sijoittuminen tulkitaan usein myös sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien hyväksi hallinnaksi.

Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien seurannan ja arvioinnin kriittisin kohta liittyy oppimistulosten arviointiin. Joillakin arviointi oli melko systemaattista, mutta monilta oppimistulosten summatiivinen arviointi

puuttui kokonaan. Joukossa oli runsaasti niitä, joilla ei ollut mitään arviointimenettelyä ja -tapaa, mutta kuitenkin he kykenivät ilmoittamaan opiskelijoiden osaamisen tason ja siten oppimistulokset.

Opiskelijan arvioinnin lisäksi myös muut kyseisiin valmiuksiin liittyvät arviointimenettelyt ovat suurelta osin yksittäisen opettajan vastuulla. Palautetieto hankitaan pääosin päivittäisten työelämäyhteyksien ja kokousmenettelyiden kautta kuten ennakoititietokin. Koulutuksen järjestäjien piirissä ei ole laajaa vertaisarvioinnin ja toisilta oppimisen kulttuuria. Myös itsearviointi on melko ohutta. Opettajilta ja opiskelijoilta kootaan niin ikään hyvin vaihtelevasti palautteita.

Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia ja niihin liittyvää toimintaa seurataan ja arvioidaan useissa tapauksissa kokonaisuutena, ei osaamisalu-eittain. Oppimaan oppimisen valmiuksien ja yrittäjäyysvalmiuksien arviointiin kaivattiin erityisesti arviointimalleja, mittareita ja tukea. Arviointiosaamisen kehittämistarve korostui niin ikään. Erityisesti kaivattiin pedagogisiin prosesseihin soveltuvia arviointityökaluja opettajien käyttöön.

Parantaminen ja kehittäminen (teema 5)

Näytöt seuranta- ja arviointitiedon perusteella tapahtuvasta systemaattisesta kehittämisestä olivat melko vähäiset. Joillakin oli erillisiä sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyviä kehittämishankkeita kun taas osalla ei ollut mitään näyttöä parantamis- ja kehittämistoiminnoista. Kehittämistoiminta vaihteli suuresti tutkinnoittain. Yleistä oli, että kyseiset valmiudet otetaan huomioon muun kehittämistoiminnan ja -hankkeen osana.

Parantamis- ja kehittämistoimintoja ei yleisesti nähdä visiona, vaan tekona kuten uutena kehittämishankkeena. Pedagogisten innovaatioiden kehittäminen oli melko vähäistä. Kehittäminen painottui eri osaamisalueisiin, joskin ulkoiseen yrittäjyyteen liittyvää kehittämistä oli vähiten. Kyseisiä osaamisalueita oli myös hyvin vähän sisällytetty opettajien ja muiden toimijoiden perehdyttämiseen, täydennyskoulutukseen, työpaikkakoulutajien koulutukseen ja toisilta oppimiseen (esimerkiksi benchmarking ja hyvien käytänteiden levittäminen). Erityisoppilaitoksissa osaamisalueita painotettiin systemaattisesti esimerkiksi opettajien koulutuksessa.

Monien mielestä sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia parannetaan ja kehitetään muun muassa EFQM-laaturajajärjestelmän avulla. Valmiuksien kehittäminen integroituu vahvasti työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen ja ammattiosaamisen näyttöihin ja niitä koskeviin kehittämishankkeisiin. Opettajien jalkautuminen työelämään edistää niin ikään valmiuksien kehittämistä. Kansainvälinen yhteistyö ja kv-hankkeet ovat myös keskeisiä parantamisen ja kehittämisen keinoja. Yrittäjyystaitoja kehitetään myös harjoitusryitysten ja oppilaitoksen myymälän avulla.

Toiminnan ja tulosten välinen yhteys jäi arvioinnissa monilta osin epäselväksi. Monet tarkastelivat laadun parantamista ja kehittämistä opiskelijoiden osaamisen ja taitojen kehittämisen, ei niinkään opetustyön, opettajien toiminnan kehittämisen kannalta. Ongelmana on, ettei palautte-, arviointi- ja seurantatietoa hyödynnetä kovin systemaattisesti. Kootun tiedon epäsystemaattisuus ja palautetiedon soveltumattomuus sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittämisen perustaksi nousi niin ikään ongelmaksi. Parantamis- ja kehittämistoimintaa rajoittavat vähäiset voimavarat.

Tällä kansallisella arvioinnilla nähtiin olleen suuri kehitysvaikutus jo tähän mennessä. Vaikka arviointia pidettiin vaikeana ja käsitteitä vieraina, arviointi nosti esiin kyseisten valmiuksien merkityksen ja kehittämisen tarpeet. Monet yksiköt käynnistivät omat kehittämistoimenpiteensä välittömästi itsearviointin jälkeen.

Lähitulevaisuuden mallit ja tulevaisuuden visio

Lähitulevaisuuden kehittämisen painopisteet olivat näkökulmiltaan melko kapeita ja orientaatioltaan teknisiä. Vahvoja visioita sosiaali- ja viestinnällisten valmiuksien kehittämiseksi ei esitetty, pikemminkin oli kyse valmiuksien terävöittämisestä. Työpaikalla tapahtuva oppiminen tulee vastaajien mukaan lisääntymään. Oppimisympäristöt muuttuvat myös tulevaisuudessa entistä enemmän työelämälähtöisiksi.

Vastaajien mukaan sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien merkitys lisääntyy tulevaisuudessa. Toisten mielestä kyseiset valmiudet pitäisi erot-

taa ammatillisista opinnoista, jolloin myös opiskelijat ja opettajat tunnista-
vat niiden merkityksen. Toisten mielestä ne tulee integroida ammatillisiin
opintoihin. Kansainvälistyminen ja monikulttuuristuminen lisäävät myös
haasteita kuten myös tietotekniikan lisääntyvä käyttö. Yrittäjyyden merki-
tys korostuu niin ikään.

Monien visiona oli, että sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet otetaan
huomioon opetussuunnitelmissa ja opiskelijoiden opiskelussa nykyistä pa-
remmin. Pedagogiset käytännöt nousevat keskiöön, kuten erilaisen osaa-
misen integrointi, opettajaryhmien yhteistyö, yhteistyö työelämän kanssa
sekä ylipäätään monipuoliset opetus- ja opiskelumenetelmät. Monien mie-
lestä työelämän osallistumista opetussuunnitelmatyöhön on tehostettava.
Opetusmenetelmien kehittämisen painopisteet ovat opetusteknologiassa
ja virtuaalisissa oppimisympäristöissä.

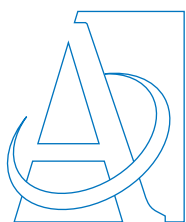
Työelämän muutokset muuttavat osaamisvaatimuksia. Tulevaisuudessa
nähtiin erityisesti tarvittavan reflektointi- ja itsearviointitaitoja, metakog-
nitiivisia taitoja sekä yrittäjyysosaamista. Tulevaisuudessa korostuvat tek-
niset viestintätaidot, asennoituminen ja arvot työn tekemisen taustalla.
Joidenkin mielestä tilannekohtaiset vuorovaikutustaidot viime kädessä
ratkaisevat valmiuksien hyödyntämisen käytännössä.

Opettajuuteen liittyy haasteita. Erityisesti korostettiin opettajien yhteis-
työn kehittämistä ja eri opintojen integraatiota. Lisäksi opettajien työelä-
mäosaamisen ajantasaisuus sekä opettajien mahdollisuudet työelämäjak-
soihin korostuivat.

Opiskelijoiden erilaisuus tulee ottaa tulevaisuudessa huomioon nykyistä
paremmin. Tämä edellyttää opintojen henkilökohtaistamista ja ylipäätään
edellytysten luomista sille, että kaikki opiskelijat voisivat valmistua am-
mattiin.

Monet vastaajat aikoivat panostaa niihin kohteisiin, jotka tässä arvioinnis-
sa nousivat/nousevat esiin.

Tulokset ja vaikuttavuus (teema 6)

Opiskelijoiden osaamisen taso

Tutkintokohtaisten ryhmien näkemykset opiskelijoiden osaamisesta vaihtelivat suuresti. Monien mielestä kaikki opiskelijat hallitsevat kyseiset osaamisalueet hyvin tai kiitettävästi. Osan mielestä kaikki opiskelijat hallitsevat kyseiset osaamisalueet kiitettävästi. Osan mielestä opiskelijoiden osaaminen jakautuu tasaisesti eri arvosanaloukkiin. Osan mielestä osa opiskelijoista ei ole saavuttanut lainkaan kyseisiä tavoitteita. Tulokset vaihtelivat aloittain/tutkinnoittain sekä järjestäjittäin. Tutkintokohtaisten ryhmien mukaan opiskelijoiden sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ovat parantuneet kymmenessä vuodessa.

Koulutuksen tavoitteiden, arviointiperusteiden, kriteereiden ja tulosten välillä on ristiriitaa. Useissa tapauksissa opiskelijoiden osaamisen arvioinnilta puuttuivat tavoitteet, perusteet ja kriteerit. Osassa tutkinnoista ei arvioitu lainkaan opiskelijoiden valmiuksia eikä muitakaan tuloksia.

Kansallisia yleisen opetussuunnitelman tavoitteita ei aina saavuteta muun muassa opiskelijoiden erilaisen lähtötason vuoksi. Sosiaaliset ja viestinnäll-

liset valmiudet nostavat usein ammatillisten opintojen ja yhteisten opintojen arvosanaa, vaikka osaaminen ei ylläkään kansallisiin tavoitteisiin.

Muut järjestäjien mittarit

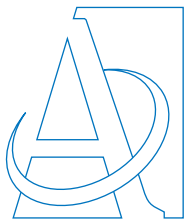
Tutkintokohtaiset ryhmät korostivat sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvinä muina kuin oppimistuloksina opiskelijoiden työhön sijoittumista, opintojen keskeyttämistä ja työnantajan palautteita. Lisäksi tuotiin esille erityisopiskelijoiden määrää ja opiskelijoiden asenteiden positiivisemmiksi muuttumista koskevia tuloksia.

Työnantajien ja entisten opiskelijoiden antama positiivinen palaute on koskenut muun muassa opiskelijoiden asiakaspalvelun ja viestintätekniikan osaamista, kielitaitoa ja opiskelijan kehityskelpoisuutta alalle.

Tutkintokohtaiset ryhmät eivät tuoneet esiin pedagogisen toiminnan ja oppimistulosten välisiä yhteyksiä. Monien mielestä sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ovat opiskelijoiden ”synnynnäisiä” ominaisuuksia tai että ne kehittyvät opiskelun sivutuotteina ilman erityispainotuksia. Monissa tapauksissa ongelmaksi nousi kyseisten valmiuksien ”ulkoistaminen” työpaikoille, opintojen henkilökohtaistamiseen, opiskelijahuoltoon tai erityisopetukseen.

Erityisopetuksessa on saavutettu tavoitteet kuten muussakin koulutuksessa, joskin erityisopetuksessa ei painotettu muiden tapaan ulkoista yrittäjyyttä ja opiskelijoiden työllistymistä.

Vastaajat kokivat vaikeimmaksi osoittaa ulkoista yrittäjyyttä ja oppimaan oppimista koskevat tulokset. Näille alueille kaivattiin erityisesti arviointimittareita. Yksittäisistä osa-alueista yrittäjyys nousi keskeisimmäksi kehittämisen kohteeksi.

Koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten linjaukset sosiaalisista ja viestinnällisistä valmiuksista (teema 7)

Koulutuksen järjestäjien välillä oli eroja sen suhteen, miten he ottavat sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet huomioon strategisissa linjauksissa, tavoitteissa ja resurssien kohdentamisessa. Monilta linjaukset puuttuivat kokonaan. Monien mielestä tilanne on parempi kuin muutama vuosi sitten. Positiivisina näkökulmina nostettiin esiin hanketoiminta ja yrittäjyyden painottaminen. Merkittävimmät kehittämishankkeet liittyivät työssäoppimiseen, ammattiosaamisen näyttöihin sekä opintojen henkilökohtaistamiseen.

Monet järjestäjistä eivät ole osoittaneet lainkaan voimavaroja kyseisten valmiuksien painottamiseen ja kehittämiseen. Voimavaroissa oli eroja, joskin melko suuri osa vastaajista korosti niiden kaikinpuolista riittävyyttä.

Järjestäjän linjaukset ja oppilaitoksen todellisuus eivät aina kohtaa eivätkä linjaukset siten toteudu tutkintojen tasolla. Kohtaamisen ongelmassa on erityisesti kyse koetusta etäisyydestä oppilaitoksen ja järjestäjän välillä. Järjestäjien linjauksia pidetään monilta osin myös ylevinä tai epäselvinä.

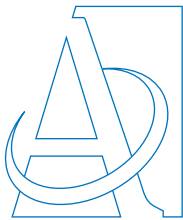
Useimmilta järjestäjiltä puuttuivat linjaukset sen suhteen, miten kyseiset osaamisalueet otetaan huomioon opetustoiminnassa ja erityisesti opiskelijan arvioinnissa. Erityisesti tämä korostui oppisopimuskoulutuksessa ja aikuiskoulutuksessa.

Alueellinen yhteistyö on linjausten kohteena hyvin harvoissa tapauksissa. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien suhteen ei tehdä alueellista yhteistyötä eikä linjauksia tehdä yhteistyössä muiden järjestäjien ja työelämän kanssa yksittäistä työpaikkaa laajemmin.

Monet toivoivat selkeitä yrittäjyyttä koskevia linjauksia sekä ylipäätään yrittäjyyden painottumista tulevaisuudessa. Järjestäjien yrittäjähenkisyys ja monipuolinen työelämäyhteistyö nähtiin vahvuustekijänä, johon tulevaisuudessa aiotaan panostaa.

Hyvin monet järjestäjistä eivät ole ottaneet sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia huomioon opettajien ja työpaikkaohjaajien koulutuksessa. Painotuksissa oli alakohtaisia eroja. Jotkut toivoivat panostusta vieraiden kielten opetukseen, jotkut äidinkielen ja viestintätaitojen integrointiin ja jotkut kielten opiskelun integrointiin ammatillisiin opintoihin.

Tutkintokohtaiset ryhmät toivoivat linjausten ”kirkastamista” ja osaamisalueiden painottamista seuraavissa opetussuunnitelmissa. Lisäksi toivottiin panostuksia opetussuunnitelmien, arvioinnin ja pedagogisten prosessien kehittämiseen, työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen ja työelämäyhteistyöhön, hanketoimintaan ja kansainvälisyyteen. Lisäksi korostettiin edellytysten turvaamista. Kehittämisen painopisteeksi nostettiin myös ammatillinen erityisopetus. Pedagoginen johtaminen (vrt. prosessien johtaminen) nostettiin keskeiseksi kehittämisen kohteeksi.

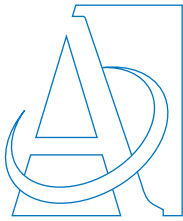
Erityispiirteet (teema 8)

Erityiskysymyksinä nostettiin esiin yleisiä ja osaamisalueisiin liittyviä näkökohtia, joista keskeisimmät seuraavassa:

- Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia ei osata käsitteellistää, vaan ne käsitellään yhtenä kokonaisuutena – erittelemättömänä pakettina.
- Sosiaaliset taidot korostuivat muita osaamisalueita enemmän. Näitä taitoja tarvitaan erityisesti asiakaspalveluun painottuvissa tutkinnoissa, kuten sosiaali- ja terveysalalla ja palvelualoilla. Joissakin tekniikan ja liikenteen alan ja luonnonvara- ja ympäristöalan tutkinnoissa tarvitaan sosiaalisia taitoja vähän tai ei ollenkaan.
- Kielten opinnot tukevat erityisesti viestinnällisten valmiuksien kehittymistä. Vieraiden kielten hallinnan tarve korostuu tulevaisuudessa. Monissa tutkinnoissa painotettiin viestintätekniikkaa viestinnän sisältöä enemmän. Oppilaitosten viestinnälliset laitteet ovat nykyaikaisia ja niitä on riittävästi. Viestinnällisiin valmiuksiin kuuluvaa reflektointia ei painoteta kovin laajasti.
- Oppimaan oppimisen taitojen kehittyminen jää yksittäisen opiskelijan ja opettajan vastuulle oppimis- ja opetustilanteissa.

- Yrittäjyys on sosiaalisista ja viestinnällisistä valmiuksista heikoiten haltuun otettu osaamisalue. Yrittäjyyteen panostetaan kuitenkin yhä enemmän ja tietoisuus sen merkityksestä on lisääntynyt.
- Yrittäjyyttä pidetään keskeisenä osaamisalueena, joskin ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoita pidetään liian nuorina ja kokemattomina opiskelemaan yrittäjyyttä. Yrittäjyysopintojen katsottiin paremmin soveltuvan jatko- ja täydennyskoulutukseen. Yrittäjyyden kehittäminen on ala- ja tutkintositonnaista.
- Yrittäjyyden tavoitteet ja painopisteet ovat epäselvät. Suurimmat vaikeudet liittyivät ulkoisen yrittäjyyden mieltämiseen. Kasvaminen ulkoiseen yrittäjyyteen korostuu joissakin ammateissa, kun taas joissakin ammateissa ulkoinen yrittäjyys ei edes ole mahdollinen. Yrittäjyyttä koskevien opintojen tarpeen nähtiin lisääntyvän tulevaisuudessa.
- Osan mielestä koulutus tuottaa erinomaiset yrittäjyyden valmiudet. Erityisesti omaehtoinen ja sisäinen yrittäjyys toteutuu ammatillisia opintoja läpäisevänä periaatteena.
- Yrittäjyyttä koskeva osaaminen painottuu tulevaisuuden työelämässä. Yrittäjyys nähdään ensisijaisesti tulevaisuuden optiona ja siihen tulisi panostaa koulutuksessa nykyistä enemmän.
- Yrittäjyyden osalta opettajien työnjako ei ole selvä.

Kansallinen ohjaus (teema 9)

Tutkintokohtaisilla ryhmillä oli erilaisia käsityksiä kansallisesta ohjauksesta ja sen kehittämistarpeista. Useimmat vastaajista pitivät järjestäjien linjauksia keskeisempinä kuin kansallisia linjauksia.

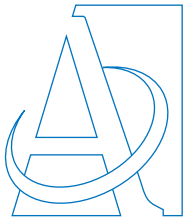
Keskeisimmät *positiiviset näkemykset*:

- Kansalliset linjaukset mielletään keskusteluksi valtakunnallisista opetussuunnitelman ja tutkinnon perusteista sekä hankkeiden rahoituksesta.
- Kansallinen ohjaus vastaa tarpeita. Se jättää tilaa paikallisille tarpeille ja vastuuta ja valinnanvapautta koulutuksen järjestäjille.
- Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet on otettu hyvin huomioon opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa.
- Opetushallitus on painottanut sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia ja niihin sisältyen myös yrittäjyyttä järjestäjille suunnatussa täydennyskoulutuksessa.

Keskeisimmät *kriittiset näkemykset*:

- Kansallisia linjauksia ei tunneta.
- Kansallisessa ohjauksessa ei haluta tuntea koulutuksen todellisuutta ja koulutuksessa unohdetaan ammatillinen näkökulma.

- Kansalliset opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet ovat liian vaativat ja ne eivät ole ajan tasalla. Tavoitteita ei voida saavuttaa käytännössä. Tieto- ja viestintätekniikkaa painotetaan liikaa.
- Valtakunnallisten linjausten epäselvyys sekä liian korkeat ja epäselvät vaatimukset vaikeuttavat järjestäjien ja oppilaitosten omien linjausten tekemistä. Vaatimusten ilmaisutapaa pidetään osittain ylevänä.
- Kansallinen ohjaus on riittämätöntä ja liian löysää, jolloin sen ohjautuvuus on heikko. Ohjauksen tulisi joidenkin mielestä olla yksityiskohdaisempaa.
- Opetussuunnitelman ja tutkinnon perusteiden luoma jaottelu ydinosaamisiin ja yhteisiin painotuksiin on teoreettinen ja vaatii oppilaitoksilta paljon tulkintaa.
- Opetussuunnitelmien perusteet ovat liian yleiset eikä niissä painoteta riittävästi sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia.
- Sosiaalisista ja viestinnällisistä valmiuksista on tehty toissijaisia erottamalla ne ammatillisesta osaamisesta ja sisällyttämällä ne kaikille yhteiseen ydinosaamiseen. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet tulisi liittää kiinteästi ammattiosaamiseen.
- Opettajankoulutus on liian tieteellistä ja se on etäällä työelämän tarpeista. Aineenopettajakoulutuksessa ei tunneta ammatillisen koulutuksen tarpeita eikä oteta niitä huomioon.
- Työelämäjaksot tulisi tehdä pakollisiksi kaikille yhteisten opintojen opettajille.
- Täydennyskoulutuksen tarve on toteutunutta koulutusta suurempaa. Opettajien täydennyskoulutuksessa tulisi painottaa sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien merkitystä ja nämä huomioon ottavaa pedagogiikkaa.
- Tarvitaan uusia toimintatapoja ja -kulttuuria. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittämiseen tulisi käynnistää kansallisia hankkeita. Valtakunnallista ohjausta tulisi tehostaa sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittämisessä.
- Arviointityökaluja ja mittareita tulee kehittää. Erityisesti kaivattiin opettajilla soveltuvia arvioinnin työkaluja. Lisäksi kaivattiin oppimateriaalia eri osaamisalueille.

Tutkintokohtaisten ryhmien käsitys kriittisistä kohdista, vahvuuksista ja kehittämiskohteista

Tutkintokohtaisten ryhmien mielestä kriittisintä on se, millaiset valmiudet yksittäisellä opettajalla on ottaa sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia koskevat työelämän vaatimukset huomioon omassa opetustyössään. Työelämäyhteistyötä pidettiin myös kriittisenä kohtana. Erityisesti korostettiin onnistumista työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa, ammattiosaamisen näytöissä ja näyttötutkinnoissa ja ammatillisten opintojen ja kaikille yhteisten opintojen integroinnissa. Lisäksi opiskelijoiden motivaatiota ja edellytyksiä opiskeluun pidettiin kriittisenä tekijänä. Kriittistä on myös se, miten voimavarat riittävät sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien painottamiseen koulutuksessa. Tulevaisuuden kannalta kriittisenä pidettiin onnistumista opetussuunnitelmien kehittämisessä.

Vahvuudet

- Yleisilmapiiri on sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittämiselle kannustava.
- Työelämäyhteistyö korostuu erityisesti työpaikalla tapahtuvan oppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen sekä näyttötutkintojen näkökulmasta. Näiden seurauksena myös opettajien tietoisuus työelämän tarpeista on parantunut.

- Opettajat ovat sitoutuneita työhönsä, ja he edistävät myös sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittymistä. Opettajien osaaminen on korkeatasoista. Opettajien välinen hyvä yhteistyö tukee myös sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittymistä ja painottamista koulutuksessa.
- Opiskelijat ovat hyvin motivoituneita opiskeluun ja haluavat kehittää omia valmiuksiaan. Opiskelijoilla on hyvät valmiudet siirtyä koulutuksesta työelämään. Valmiudet arvioidaan paremmiksi kuin aikaisemmin.
- Järjestäjillä on erinomaiset puitteet ja voimavarat opetuksen järjestämiseen. Oppimisympäristö tukee hyvin sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien kehittymistä.

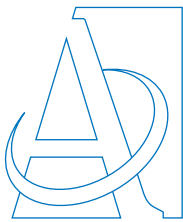
Kehittämiskohteet

- On tarpeen selkeyttää sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyviä työelämän tarpeita ja vahvistaa työelämälähtöistä koulutusta. Lisäksi heidän itsensä tulisi syvällisemmin ymmärtää, että työelämä tarvitsee sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia ammatillisina valmiuksina.
- Koulutuksessa on tarpeen panostaa eri osaamisalueisiin. Panostuksia tarvitaan erityisesti kielellisiin valmiuksiin mukaan lukien vieraat kielet sekä keskustelu- ja neuvottelutaito, asiakaspalvelutaito ja yrittäjyys. Ulkoista yrittäjyyttä ei nosteta laajasti kehittämiskohteeksi.
- Opettajien ja opettajaryhmien välinen yhteistyö tulee käynnistää ja sitä tulee edelleen kehittää ja tiivistää. Opettajien monipuolisuutta tulisi myös hyödyntää nykyistä paremmin. Lisäksi tulee varmistaa, etteivät sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet jää yksittäisen opettajan vastuulle.
- Sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvää toimintaa tulee kehittää systemaattisemmaksi. Erityisesti tulee selkeyttää tavoitteita ja kehittää suunnittelu-, seuranta- ja arviointikäytäntöjä sekä kehittämismekanismeja. Pedagogiseen kehittämiseen ja pedagogiseen johtamiseen tulee niin ikään panostaa.
- Laadunvarmistuksen menetelmin tulee varmistaa, miten tavoitteet asetetaan ja saavutetaan. Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien

hallinta ja osaaminen tulee tehdä näkyviksi opiskelijan arvioinnin ja oppimistulosten arvioinnin kautta.

- Opettajien koulutukseen ja perehdyttämiseen tulee panostaa monipuolisesti. Opettajille tulee turvata mahdollisuudet säännöllisiin työelämäjaksoihin. Myös kaikille yhteisten opintojen opettajille tulisi luoda mahdollisuudet työelämäjaksoihin. Lisäksi tulee lisätä työelämässä toimivien asiantuntijoiden käyttämistä opetustehtävissä.
- Oppimisympäristöjen kehittämisessä tulee panostaa opetusjärjestelyiden ja koko koulutuksen suunnittelumekanismeihin ja -prosesseihin, opetusmenetelmiin, verkko-opetukseen, viestintätekniikkaan, riittävän vaativien ja sosiaalisesti turvallisten työssäoppimispaikkojen löytämiseen ja kirjallisten tehtävien kehittämiseen. Erityisesti korostettiin opiskelijoiden erilaisuuden ottamista huomioon.
- Koulutuksen järjestäjien tulee kehittää ennakointi- ja arviointijärjestelmiään, erityisesti yhteistä mittaristoa ja arvioinnin apuvälineitä. Vertaisarviointia tulisi lisätä toisilta oppimisen tehostamiseksi. Myös hyvien käytäntöjen arviointiin ja levittämiseen tulee panostaa.
- Voimavaroja tulisi kohdentaa tulosten ja tavoitteiden mukaan. Opettajille toivotaan mahdollisuuksia yksilölliseen ohjaukseen.

Sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien integroituminen opetustoimintaan

Arviointiryhmä arvioi sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien integroitumista pedagogiseen toimintaan ja kehitti tätä varten integraatioluokat ja kriteerit. Arviointi kohdistui pedagogisen ajattelun ja toiminnan syvällisyyteen. Arviointiluokat olivat seuraavat:

1. Integroitu pedagogiikka
2. Semi-integroitu/ sirpaloitunut/ yksilöityvä pedagogiikka
3. Integroimaton pedagogiikka.

Vajaassa 30 %:ssa tutkinnoista pedagoginen toiminta oli integroitunutta, vajaassa 40 %:ssa semi-integroitunutta ja yli 30 %:ssa integroimatonta.

Ruotsinkielisessä koulutuksessa pedagoginen toiminta oli integroitu suomenkielistä koulutusta paremmin.

Yksityisten järjestäjien yksiköissä pedagoginen toiminta oli muita integroituneempaa. Vastaavasti yksikään valtion yksiköistä ei kuulunut pedagogisen toiminnan integroineen ryhmään. Tutkintoja, joissa integraatio ei toteutunut, oli eniten valtion omistamissa yksiköissä ja kuntayhtymissä.

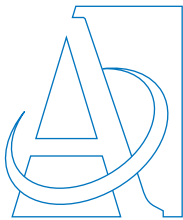

Humanistisella ja kasvatusalalla ja luonnontieteiden alalla (vain kaksi tutkintoa) integraatio toteutui parhaiten. Vastaavasti huonoiten integraatio toteutui tekniikan ja liikenteen alalla, luonnonvara- ja ympäristöalalla ja matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla. Eniten niitä tutkintoja, joissa integraatio ei toteutunut, oli luonnonvara- ja ympäristöalalla.

Erityisopetuksessa integraatio toteutui muita koulutusmuotoja paremmin. Vastaavasti vähiten integraatiota edustavia tutkintoja oli oppisopimuskoulutuksessa. Yli 70 % oppisopimuskoulutuksen tutkinnoista kuului integroimattomien ryhmään. Aikuiskoulutuksessa integraatio oli melko vähäistä.

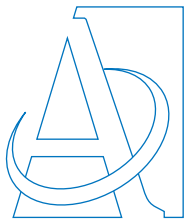
Tutkinnoista, joissa opiskelijoita oli opettajaa kohden vähiten (pieni ryhmäkoko), eniten kuului semi-integraatiota edustavaan luokkaan. Samoin myös 5–10 opiskelijan ryhmäkokoja edustavista tutkinnoista suurin osa sijoittui semi-integraatiota edustavaan ryhmään. Suurin osa suurinta ryhmäkokoja edustavista tutkinnoista edusti integroitua pedagogiikkaa. Ei integroitua pedagogiikkaa oli eniten pienintä ryhmäkokoja edustavissa tutkinnoissa ja vähiten suurinta ryhmäkokoja edustavissa ryhmissä.

Työelämän tarpeen, opetuksen painotusten ja oppimistulosten vertailua

Tutkintokohtaisten ryhmien mielestä työelämässä tarvitaan sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia paljon. Eniten tarvitaan sosiaalisia taitoja ja vähiten viestinnällisiä valmiuksia. Sen sijaan koulutuksessa ja opetuksessa ei painoteta kyseisiä valmiuksia tarvetta vastaavasti. Eniten painotetaan oppimaan oppimista ja sosiaalisia valmiuksia ja vähiten viestinnällisiä taitoja. Tulokset – erityisesti oppimistulokset – arvioidaan 20 % heikommaksi kuin työelämän tarve on. Yrittäjyyttä koskevien tulosten taso on asetetun tavoitetason alapuolella.

Opettajakoulutus

Tutkintokohtaisten ryhmien mielestä opettajakoulutuksen kehittämisen tarve on suuri. Opettajat kaipaavat työkaluja niin opetukseen kuin opiskelijoiden ja koulutuksen arviointiin. Opettajat kaipaavat myös opettajien kehittämissuunnitelmaa. Opettajakoulutuksen ongelmana pidettiin sen teoreettisuutta ja etäisyyttä työelämästä ja nuorten maailmasta.

Opettajakoulutuslaitosten itsensä esittämät näkemykset esitetään tiivistysti seuraavassa:

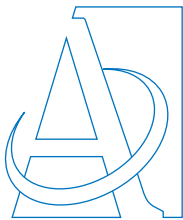
- Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ovat itsestään selvyys ja ne integroidaan toimintaan pedagogisten toimintatapojen avulla. Osaamisalueiden tavoitteita ja sisältöjä ei painoteta menetelmien tapaan.
- Työelämälähtöisyys ei kuulu yliopistokoulutukseen, koska sen tehtävänä on tukea tieteellistä ja tutkimuksellista osaamista ja kouluttaa opiskelijoita erilaisiin tutkimus-, koulutus- ja asiantuntijatehtäviin.
- Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia tarkastellaan kokonaisuutena erittelemättä niitä osaamisalueittain. Vieraskielisen opetuksen ja verkko-opetuksen tarpeen nähtiin korostuvan. Kansainvälisyys tulee

niin ikään lisäämään kielitaidon, viestinnällisten ja yrittäjyyden valmiuksien tarvetta.

- Opettajakoulutuslaitokset tiedostavat vaihtelevasti sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tarpeen työelämässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Ennakointimenettelyt vaihtelevat laitoksittain. Tietoa työelämän tarpeista saadaan lähinnä opetusharjoitteluun liittyvän yhteistyön ja opetussuunnitelmien avulla.
- Eri mieltä oltiin siitä, eroavatko sosiaalisiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvät tarpeet järjestämismuodoittain. Nuorten peruskoulutusta pidetään ”melko yksinkertaisena kenttänä” sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien huomioon ottamisella. Sen sijaan aikuiskoulutukseen ja oppisopimuskoulutukseen liittyy haasteita.
- Joidenkin mielestä sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet on otettu huomioon ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa. Positiivisena pidettiin, että oppilaitoksilla on vapaus organisoida toimintansa. Opetussuunnitelmaperusteisessa koulutuksessa tilannetta pidettiin hyvänä. Näyttötutkintotavoitteinen koulutus nähtiin vahvasti alapidonnaiseksi.
- Oppilaitokset ovat onnistuneet sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien suhteen vaihtelevasti ja onnistuminen on riippuvainen alasta.
- Joillakin aloilla sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ovat osa ammatillista osaamista, joillakin yleisosaamista. Valmiudet korostuvat palvelualoilla ja sosiaali- ja terveystalalla. Sen sijaan tekniikan aloilla osaamisalueet eivät ole ydinosaamista.
- Työelämän ja ammatillisten oppilaitosten tarpeet otetaan huomioon opettajakoulutuksen opetussuunnitelmissa hyvin kirjavasti. Jotkut aineopettajakoulutuslaitoksista korostivat, etteivät he lainkaan kouluta ammatillisiin oppilaitoksiin, vaan koulutuksen tehtävänä on antaa hyvät valmiudet selvitä opettajana, olipa oppilaitos mikä tahansa. Jotkut korostivat opetusharjoittelun, opetusmenetelmien ja -sisältöjen sekä oppimistehtävien merkitystä.
- Opettajia valmennetaan vaihtelevasti sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien suhteen kuten myös opettajien ja opettajaryhmien väliseen yhteistyöhön. Opetusharjoittelun merkitys korostuu, samoin opetusharjoittelun ohjaajien rooli.

- Sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia painotetaan opettajien täydennyskoulutuksessa myös hyvin vaihtelevasti. Vain joillakin yksiköillä oli kyseiseen tematiikkaan liittyvää täydennyskoulutusta.
- Koulutuksen järjestäjien tukemiseen liittyvää toimintaa oli vain joillakin opettajakoulutuslaitoksilla.
- Opettajakoulutuslaitoksista osa ei vastannut lainkaan omaa onnistumistaan kyseisten valmiuksien huomioon ottamista koskeviin kohtiin. Jotkut painottivat tutkivan opettajuuden ja oppimisen merkitystä ja onnistumista tämän tavoitteen suhteen.
- Opettajakoulutuslaitokset ovat saaneet hyvää palautetta sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien ottamisesta huomioon opettajakoulutuksessa, joskin palaute on ollut sattumanvaraista ja niukkaa.
- Opettajakoulutuslaitokset ovat kehittäneet hyvin eri tavalla sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvää toimintaansa.

Valtakunnalliset perustutkintojen perusteet

Uusien perustutkintojen perusteiden analysoinnin keskeiset tulokset:

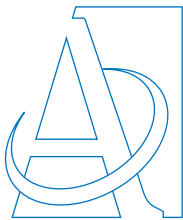
Vahvuudet

- Elinikäisen oppimisen avaintaidot sisältyvät kaikkiin tutkintoihin, ja niitä voidaan painottaa eri tutkinnoissa tutkinnon luonteen ja työelämän tarpeen mukaan.
- Kyseiset osaamisalueet on nostettu omaksi arvioinnin kohteeksi, ne kuvataan ja niille kullekin laaditaan arviointikriteerit erikseen entisen niputtamiskäytännön sijaan.
- Avaintaidot arvioidaan osana työelämän toimintakokonaisuutta ammattiosaamisen näytöissä samassa yhteydessä kuin työtehtävä, työprosessi ja työn perustana oleva tieto. Tällöin avaintaidot ovat osa ammatillista osaamista. Avaintaitojen ei siten pitäisi olla enää pelkkä irrallinen lista, vaan ne on integroitu osaksi toimintaa ja ammatillista osaamista ja niille on näin laadittu kuvaukset ja kriteerit kontekstiperusteisesti.

Kriittistä

- Käytännön kannalta voi muodostua ongelmaksi, että avaintaitoja arvioidaan monessa eri yhteydessä.
- Elinikäisen oppimisen avaintaidot on kuvattu asiakirjoissa pitkänä luettelona.
- Avaintaidon käsitettä ei ole kovin selkeästi avattu ohjeissa eikä tutkintojen perusteissa, minkä vuoksi kunkin taidon ominaispiirteiden tunnistaminen voi vaikeutua. Vaarana on, että ne ymmärretään ”kokonaispakettina”, jolloin osaamisalueiden erityispiirteisiin ei kiinnitetä huomiota.
- Osaamisen arviointi ei ole selkeää. Vaarana on, että arviointi muodostuu liian monimutkaiseksi työelämän edustajille.
- Valtakunnallisessa ohjauksessa ei ole sovitettu yhteen opetussuunnitelmien tarkistamistyötä, kehittämishankkeiden tuloksia eikä kansallisten arviointien tuloksia. Ohjauksessa olisi voinut paremmin hyödyntää kehittämisestä ja arvioinnista saatuja kokemuksia ja tuloksia.
- Perustutkintojen perusteiden kautta tapahtuvalla ohjauksella tiukennetaan valtakunnallista norminantoa. Perusteet ovat yksityiskohtaiset ja siksi myös asiakirjoina hyvin laajat (noin 200 sivua).
- Avaintaitojen integroinnissa ammatillisiin opintoihin on suuria eroja. Osaamisalueiden arvioinnissa on myös suuria eroja. Joitakin osaamisalueita ei integroida lainkaan tai integroidaan erittäin vähän ammatillisiin opintoihin.

Kehittämisehdotukset

1 Koulutuksen järjestäjät selkeyttävät työelämän edellyttämiin sosiaalisiiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvää toimintaansa seuraavasti:

- kehittävät sosiaalisiiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyviä työelämän työelämän tarpeiden *ennakointimenetelmiä* ja selkeyttävät kyseisiä valmiuksia koskevat tavoitteet, sisällöt ja arviointiperiaatteet
- kehittävät sosiaalisiiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyvää *laadunhallintaa*
- kehittävät sosiaalisiiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyviä *suunnitteluprosesseja ja -menetelmiä sekä eri tahojen yhteistyötä* suunnittelussa
- kehittävät sosiaalisiiin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyviä *prosessejaan, johtamiseen liittyviä periaatteitaan ja toimintatapojaan* sekä ylipäätään pedagogista johtajuutta
- varmistavat, että *sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet painottuvat opetussuunnitelmissa, opetuksessa ja ohjauksessa sekä opiskelijan arvioinnissa* sekä varmistavat, että nämä *valmiudet integroituvat osaksi ammattia*
- kehittävät opetussuunnitelmiaan *juonneopetussuunnitelmiksi*, joissa kaikille yhteiset opinnot, ammatilliset opinnot ja työelämäopinnot in-

tegroituvat toisiinsa ja parantavat ammatillisten opintojen ja kaikille yhteisten opintojen opettajien yhteistyötä ja yhteistyön edellytyksiä

- varmistavat, että sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet otetaan huomioon *nuorten ammatillisessa peruskoulutuksessa, aikuiskoulutuksessa ja oppisopimuskoulutuksessa* alojen erityispiirteitä painottaen
- kehittävät *palaute- ja arviointimenetelmiään* ja ulottavat jatkuvan laadun parantamisen ja kehittämisen koskemaan myös sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia
- arvioivat erityisesti *koulutuksen tuottamaa osaamista* ja painottavat *toisilta oppimista ja hyvien käytänteiden levittämistä*
- huolehtivat, että *opettajilla on ajantasainen tieto elinikäisen oppimisen avaintaidoista* ja niiden merkityksestä sekä taidot niiden ottamiseen huomioon.

2 Opettajakoulutusta kehitetään niin, että se valmentaa tulevat opettajat edistämään elinikäisen oppimisen avaintaitojen kehittymistä ammatillisessa koulutuksessa. Opettajakoulutuslaitokset

- valmentavat tulevat opettajat *elinikäisen oppimisen avaintaitojen huomioon ottamiseen* ammatillisessa koulutuksessa
- painottavat työelämän, ammatillisten oppilaitosten ja opettajien tarpeita sekä elinikäisen oppimisen avaintaitoja *opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa* ja selkeyttävät tehtävänsä sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tuottamisessa ja pedagogisen johtamis- ja toimintakulttuurin kehittämisessä
- kehittävät *omaa toimintakulttuuriaan* niin, että sekä työelämän tarpeet että elinikäisen oppimisen avaintaidot tulevat otetuiksi huomioon.

3 Opetusviranomaiset selkeyttävät elinikäisen oppimisen avaintaitojen kehittämiseen ja arviointiin liittyvää ohjaustaan ja tukea seuraavasti:

- kehittävät *perustutkintojen perusteita* niin, että ne edistävät ammatilliset opinnot, kaikille yhteiset opinnot ja elinikäisen oppimisen avaintaidot huomioon ottavaa integratiivista pedagogiikkaa
- *väljentävät normiohjausta* ja siten tukevat koulutuksen järjestäjien vastuunottoa ja dynaamisen – reflektiiviseen kehittämiskulttuuriin vahvistumista

- kehittävät *ammattiosaamisen näyttöjä ja siihen liittyvää dokumentointia* niin, että sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet tulevat myös esille
- varmistavat, että sosiaalisia ja viestinnällisiä valmiuksia koskevia *oppimistuloksia* voidaan arvioida
- kehittävät yhteistyössä opettajakoulutuslaitosten, oppilaitosten ja muiden tahojen kanssa *opetuksen integraatiota tukevia menetelmiä, sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyviä sisältöjä ja oppimateriaalia sekä toiminta- ja johtamiskulttuuria.*

4 Työelämän edellyttämistä sosiaalisista ja viestinnällisistä valmiuksista tuotettua arviointitietoa syvällistetään itsearviointin ja ulkoisten arviointien avulla. Koulutuksen arviointineuvosto

- kehittää yhteistyössä järjestäjien kanssa sellaisia sosiaaliin ja viestinnällisiin valmiuksiin liittyviä *arviointimalleja, menetelmiä sekä indikaattoreita*, jotka varmistavat opetuksen ja oppimisen laadun
- käynnistää *vertaisarviointin hankkeen*, jossa opettajat voivat kehittää arviointitaitojaan ja oppia toisiltaan ja olemassa olevista hyvistä käytännöistä
- syventää tämän arvioinnin *tuottamaa tietoa tiettyyn kohdealueeseen suunnatulla syväarvioinnilla* ensijaisena painopisteenä yrittäjäyys
- laajentaa kansallisen *arvioinnin koskemaan myös muita elinikäisen oppimisen avaintaitoja*
- arvioi tämän arvioinnin vaikutuksia *follow up -arvioinnin avulla* kahden, kolmen vuoden kuluttua.

5 Selkeytetään työelämän edellyttämien sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien ja niiden taustalla olevien elinikäisen oppimisen avaintaitoihin liittyviä käsitteitä ja käynnistetään tutkimushankkeita.

- Eri tahot selkeyttävät työelämän edellyttämien sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien ja niiden taustalla olevien *elinikäisen oppimisen avaintaitoihin liittyviä käsitteitä ja niitä edistäviä toimintatapoja* laajassa yhteistyössä.
- Tutkimuslaitokset käynnistävät elinikäisen *oppimisen avaintaitoihin liittyviä ja aihetta syväluotaavia tutkimuksia.*

Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja

- 1:2004 **Koulutuksen arvioinnin uusi suunta.** Arviointiohjelma 2004–2007. 55 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 2:2004 **Utbildningsutvärderingens nya inriktning.** Utvärderingsprogram för perioden 2004–2007. 57 s. 10 e. Även nätversion.
- 3:2005 **New Directions in Educational Evaluation.** Evaluation Programme 2004–2007. 64 s. 10 e. Myös verkkoversio.
- 4:2005 Ståhle, B.: **Toisen asteen koulu Pohjoismaissa.** Toisen asteen koulujen pohjoismainen vertailu ”Pohjoismainen ISUSS-raportti”. 143 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 5:2005 Räisänen, A.: **EFQM-arviointimalli ammatillisen koulutuksen järjestäjien arvioinnin tukena.** 72 s. 20 e.
- 6:2005 Lyytinen, H.K. & Räisänen, A. (toim.): **Kehittämissuuntaa arvioinnista.** 246 s. 25 e.
- 7:2005 Rönnholm, H. & Räisänen, A. (toim.): **Arviointi tukee kehittymistä – miten arvioinnin kehittymistä tuetaan?** Koulutuksen järjestäjien tukeminen arviointiin liittyvissä asioissa. 37 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 8:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 1: Arviointiraportti. 61 s. 12 e. Myös verkkoversio.
- 9:2005 Korkeakoski, E.: **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 2: Tausta ja tulokset. 156 s. 21 e. Myös verkkoversio.
- 10:2005 Korkeakoski, E. (toim.): **Koulutuksen perusturva ja oppimisen tuki perusopetuksessa.** Osaraportti 3: Syventävät artikkelit. 131 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 11:2005 Mehtäläinen, J.: **Erityisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa.** 100 s. 17 e. Myös verkkoversio.
- 12:2005 Knubb-Manninen, G. (red.): **Grundtryggheten och behovet av stöd i skolan.** 60 s. 12 e. Även nätversion.
- 13:2005 Rönnholm, H. & Räisänen, A. (red.): **Utvärdering stödjer utvecklingen – hur kan utvärderingens utveckling stödjas?** Stöd till utbildningsanordnarna i frågor som gäller utvärdering. 42 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 14:2006 Räisänen, A. & Rönnholm, H.: **Itsearviointi koulu yhteisöä kehittäväksi.** EFQM-arviointimalli yleissivistävässä koulutuksessa. 79 s. 20 e.
- 15:2006 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Aikuisten opiskelumahdollisuudet ja järjestäjäverkko toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa.** 219 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 16:2006 Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K., Kamppi, P. & Silvennoinen, H.: **Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky.** 207 s. 24 e. Myös verkkoversio.
- 17:2006 Knubb-Manninen, G. (red.): **Vuxenutbildningsfältet.** Utvärdering av fritt bildningsarbete och yrkesinriktad vuxenutbildning. 79 s. 16 e. Även nätversion.
- 18:2006 Silvennoinen, H. (toim.): **Koulutuksen arviointi verkostoituu.** 86 s. 16 e. Myös verkkoversio.
- 19:2006 Räisänen, A. & Silvennoinen, H.: **Virtaa vertaisten verkosta.** Ammatillisten erikoisoppilaitosten laadunhallinta. 59 s. 12 e.
- 20:2006 Tynjälä, P., Räisänen, A., Määttä, V., Pesonen, K., Kauppi, A., Lempinen, P., Ede, R., Altonen, M. & Hietala, R.: **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Arviointiraportti. 254 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 21:2006 Räisänen, A. (toim.): **Työpaikalla tapahtuva oppiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.** Tiivistelmä. 39 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 22:2006 Räisänen, A. (red.): **Inläring på arbetsplatsen inom grundläggande yrkesutbildning.** Sammandrag. 37 s. 15 e. Även nätversion.
- 23:2007 Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M.V., Knubb-Manninen, G. & Mehtäläinen, J. & Räisänen, A.: **Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä.** 156 s. 25 e. Myös verkkoversio.
- 24:2007 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.): **ESR-rahoitus ja työssäoppimisen järjestäminen.** Arviointiraportti. 109 s. 20 e. Myös verkkoversio.
- 25:2007 Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kuusipalo, P., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot.** 189 s. 23 e. Myös verkkoversio.

- 26:2007 Raivola, R., Heikkinen, A., Kauppi, A., Nuotio, P., Oulasvirta, L., Rinne, R., Knubb-Manninen, G., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K.: **Aikuisten näyttötutkintojärjestelmän toimivuus**. 323 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 27:2007 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.): **Yhteisiin pöytiin**. Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaiikutukset. Arviointiraportti. 319 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 28:2007 Räisänen, A. (toim.): **Yhteisiin pöytiin**. Ammatillisen koulutuksen aluekehitysvaiikutukset. Tiivistelmä. 36 s. 15 e. Myös verkkoversio.
- 29:2007 Räisänen, A. (red.): **Till gemensamma bord**. Yrkesutbildningens regioneffekter. Sammandrag. 36 s. 15 e. Även nätversion.
- 30:2008 Atjonen, P., Halinen, I., Hämäläinen, S., Korkeakoski, E., Knubb-Manninen, G., Kupari, P., Mehtäläinen, J., Risku A-M., Salonen, M. & Wikman, T.: **Tavoitteista vuorovaikutukseen**. Perusopetuksen pedagogiikan arviointi. 288 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 31:2008 Korkeakoski, E. & Silvennoinen, H. (toim.): **Avaimia koulutuksen arvioinnin kehittämiseen**. 229 s. 28 e.
- 32:2008 Korkeakoski, E. **Tavoitteista vuorovaikutukseen**. Perusopetuksen pedagogiikan arvioinnin tulosten tiivistelmä ja kehittämisehdotukset. 67 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 33:2008 Knubb-Manninen, G. (red.) **Från mål till interaktion**. Skolpedagogiken i Svenskfinland och övriga Finland. 62 s. 17 e. Även nätversion.
- 34:2008 Räisänen, A. **Koulutuksen järjestäjän opas**. Koulutuksen järjestäjä ja kansallinen arviointi. 28 s. 18 e. Myös verkkoversio.
- 36:2009 Knubb-Manninen, G. **Den nationella utvärderingens metodik**. 47 s. 19 e. Även nätversion.
- 37:2009 Räisänen, A. & Hietala, R. (toim.) **Sovitellen**. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. 303 s. 30 e. Myös verkkoversio.
- 38:2009 Räisänen, A. **Sovitellen**. Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tiivistelmä. 55 s. 19 e. Myös verkkoversio.
- 39:2009 Räisänen, A. Sociala och kommunikativa färdigheter i den grundläggande yrkesutbildningen. Sammandrag. 55 s. 19 e. Även nätversion.

Tilaukset ja tiedustelut:

Koulutuksen arviointisihteeristö
 PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
 puh. (014) 260 3220
 faksi (014) 260 3241
 ktl-asiakaspalvelu@ctl.jyu.fi
 www.edev.fi

Osa julkaisuista on saatavissa myös verkosta:

www.edev.fi/portal/julkaisu

Koulutuksen
arviointineuvosto

Tässä tiivistelmäraportissa käsitellään työelämän edellyttämien sosiaalisten ja viestinnällisten valmiuksien tuottamista ammatillisessa koulutuksessa. Tarkastelun kohteina ovat sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet, oppimaan oppimisen taidot sekä yrittäjävalmiudet ja valmiudet itsenäiseen ammatin harjoittamiseen. Raportti sisältää päätulokset, tulosten erittelyt arviointikohteittain sekä kehittämisehdotukset. Julkaisu on tiivistelmä arviointiraportista ”Sovitellen – Sosiaaliset ja viestinnälliset valmiudet ammatillisessa peruskoulutuksessa”.

Kansi: Martti Minkkinen

Koulutuksen
arviointineuvoston julkaisu 38
ISBN 978-951-39-3484-2
ISSN 1795-0163
2009